

HARALD ILSØE: Det kongelige Bibliotek i støbeskeen. Studier og samlinger til bestandens historie indtil ca. 1780, (Danish Humanist Texts and Studies 21), Det kongelige Bibliotek/Museum Tusulanums Forlag, København 1999, 717 sider i to bind, ill.

Bøger så vel som hele biblioteker har deres skæbne, og i dette storværk fremlægger vor største kender af Det kongelige Biblioteks historie, Harald Ilsøe, frugten af sine mangeårige studier i opbygningen af Det kgl. Biblioteks samlinger fra den spæde start i 1650'erne frem til nyordningen og indførelsen af »moderne« biblioteksprincipper i 1780'erne. Hovedsynsvinklen er provenienshistorisk, »dvs. med sigte på at indkredse, hvilke bøger og håndskrifter der måtte være erhvervet ved given lejlighed« (Indledningen). Eftersom størstedelen af Det kgl. Bibliotek er etableret ved køb af eksisterende samlinger, spiller efterspørelsen af sådanne »biblioteker i biblioteket« en stor rolle, hvad enten det drejer sig om arvede, købte eller erobrede samlinger. Et andet hovedstykke udgøres af de bøger og håndskrifter, der påviseligt har været i kongefamiliens personlige besiddelse fra Frederik I til Christian VI. Desuden gives et indledende rids af bogbestanden og dens vækst frem til ca. 1780, og i et afsluttende kapitel spores tilvæksten af inkunabler i perioden ca. 1650 til 1732. Undervejs i de to bind finder man aftrykt en hel del aktstykker, f.eks. en liste over den udvalgte prins Christian (V)'s bogsamling på ca. 450 bind, Hans Grams manuskript-samling på 299 numre og kgl. bibliotekar Johann Schlegels rapport om sin forgænger Bernhard Møllmanns forsømmelser frem til 1778. Værket rundes af med et engelsk resumé og to registre, et over håndskrifter med dokumenterede eller formodede provenienser og et over givere af dedikationseksemplarer og ejere af omtalte bøger eller manuskripter.

Ilsøes metode kan kun betegnes som bredspektret. Kataloger, regnskaber, korrespondance og meget mere er sammenholdt med notitser, indbinding og gamle katalogsignaturer i bøger og håndskrifter. Han har ikke taget hver eneste bog ned fra hylden i magasinerne, men det fremgår tydeligt, at det, der så beskedent omtales som »stikprøver«, repræsenterer en arbejdsindsats, der må aftvinge den allerstørste respekt. Talrige håndskrifter fra de ældste registranter er desuden identificeret, så man umiddelbart kan bestille dem på læsesalen. Dispositionen er overskuelig, stilen er klar, og Ilsøe gentager gerne oplysninger, når det er hensigtsmæssigt. Akribien synes helt igennem i top, og værket kan kun betegnes som en guldgrube af bog-, biblioteks- og kulturhistoriske oplysninger.

Det er imidlertid en guldgrube, hvis rigdomme ikke er tilgængelige for alle og enhver. For den, der går til bogen med samme provenienshistoriske interesse som Ilsøe selv, leder de to registre på i alt 19 sider og bogens hele disposition umiddelbart til målet. For den, der har andre indfaldsvinkler, må det imidlertid gælde som en alvorlig mangel, at det store værk ikke er forsynet med registre, der åbner det for andre interesser end dem, der har været styrende for udarbejdelsen. Interesserer man sig for bøgernes dokumenterede ejermænd eller for dem, der har skænket dedikationseksemplarer til kongehusets medlemmer, finder man hurtigt hen til de relevante steder. Og sidder man med et konkret håndskrift og undrer på, hvem det mon har tilhørt, er der også hjælp at hente. Står man derimod med en forfatter og ønsker at efterspore, i hvilke miljøer han eller hun er blevet læst, går man forgæves, på trods af at bogen bugner med relevante oplysninger. Vil man finde dem, må man læse den igennem fra perm til perm. Ønsker man at slå efter, om Ilsøe bringer nyt om denne eller

hin person med tilknytning til Det kgl. Biblioteks historie, lades man også i stikken af registeret. I forordet hedder det lakonisk, at udarbejdelsen af et fuldstændigt forfatterregister »ville blive alt for omfattende«. Til dette må man svare, at det kan være forståeligt, hvis Ilsø selv ved afslutningen af det store og detailmættede værk har følt det sådan. I så fald burde bibliotekets i forordet så højt besungne ledelse have grebet ind og afbødet den urimelige beskæring af bogens brugsværdi ved at stille de nødvendige ressourcer til rådighed.

Sebastian Olden-Jørgensen

BJARNE STOKLUND (red.): Kulturens nationalisering. Et etnologisk perspektiv på det nationale. Etnologiske studier bd. 5. København: Museum Tusulanums Forlag, 1999. 234 s. illustr.

Etnologien er i dag en dynamisk disciplin, hvis emneområder spænder fra stats- og velfærdsanalyser til mikrostudier af folkekultur. Fagets kernebegreb har været og er fortsat »kultur«, der ifølge Bjarne Stoklunds indledning til denne antologi handler om, »hvordan den menneskelige virkelighed opfattes, om hvordan mennesker søger at skabe orden ud af kaos«. Udtrykket »kulturens nationalisering«, der er et lån fra den indflydelsesrige svenske etnolog Orvar Löfgren, betegner den historiske proces fra slutningen af 1700-tallet, hvor kulturen gøres national, bliver bærer af nationale budskaber og retter sig ind efter nationale skillelinjer. Det er en proces, hvor Danmark følger en international eller i hvert fald almen europæisk tendens, og det er for så vidt et forhold, som også historikere har haft blik for. Etnologernes særlige opgave er efter Bjarne Stoklunds opfattelse at analysere den proces, hvor elementer fra den gamle verden, fra naturen, fra historien eller fra dagliglivet vælges ud, tillægges ny betydning og bygges sammen til et nyt kulturelt system, kort sagt at finde byggestenene i konstruktionen af nationen. Dermed polemiserer han stiltfærdigt mod »opfindelses-folkene«, der ser nationen som et totalt nyt fænomen.

I antologiens overgribende teoretiske artikel analyserer Tine Damsholt begrebet »folk« og kobler studiet af den folkelige kultur, faget etnologis historie, sammen med selve folkebegrebets udvikling fra anden halvdel af 1700-tallet til 1840'erne. I denne epoke finder en afgørende perspektivforskydning sted fra forestillingerne om samfundspagten, staten og patriotismen som omdrejningspunkt til den nationalromantiske idé om folket anskuet nedefra, med bondestanden som folkets kerne. Studiet af folkeliv, etnologien, bliver en vital faktor i interesseskiftet fra statsborgerne til folket. Etnologerne blev en slags »kulturtolke«, der kunne fremdrage og forklare folkets livs- og tænkemåder for stats- og embedsmænd. Tine Damsholt viser også, hvorledes forskerne blotlagde nationens interne kulturforskelle. Svagere i hendes analyse står den anden vigtige side af den nationale identitets tilblivelse, forholdet til andre nationer, i Danmarks tilfælde først og fremmest (spændings)forholdet til det tyske.

Det er til gengæld et centralt tema i de fleste af antologiens afhandlinger, hvor kulturens og videnskabens sammenfletning med det nationale demonstreres i en række konkrete undersøgelser. Af indlysende årsager er den dansk-tyske nationaliserede kulturkamp en ledetråd for udforskningen af den nationale kulturs og identitets tilblivelse, og i kraft af folkekulturens rolle som kerne i den nationale kultur bliver studiet af denne kultur vævet ind i den nationale konflikt og brugt som argument i den konkrete national-statslige grænsedrag-